

Міжрегіональна кооперація в контексті досвіду і розширення ЄС

А.Ф. Мельник

Актуальність проблеми обумовлена низкою факторів:

- процесами регіоналізації як закономірним явищем глобалізації. Регіоналізація закономірно супроводжується розвитком міжрегіональної кооперації, що підтверджується досвідом інтеграційних процесів в Європі;
- необхідністю розв'язання проблем розбудови інфраструктури і більш ефективного використання природо-ресурсного потенціалу, що в умовах України вимагає об'єднання зусиль регіонів;
- недостатньою конкурентоспроможністю і економічною самодостатністю деяких структурних регіонів України в умовах існуючого адміністративно-територіального поділу України, загостренням проблеми поділу країни на Схід-Захід, суть якої полягає у суттєвій різниці щодо конкурентоспроможності регіонів на внутрішньому і зовнішньому ринках;
- розширенням Європейського Союзу на схід, набуття низкою регіонів України статусу прикордонних територій Європейського Союзу. Питання кооперації на рівні суб'єктів господарювання знайшли відображення в зарубіжних і вітчизняних публікаціях. Зокрема різні аспекти цієї проблеми досліджувались В.Є. Новицький (щодо формування відкритої економіки України [1]), В.В. Мельник (в контексті побудови сучасної моделі українсько-польських економічних відносин [2]), Я. Гончарук, В. Загорський (щодо переваг та потенційних обмежень глобалізації для функціонування кооперативних структур [3]) та ін.

Питання міжрегіональної кооперації поставлене перш за все у практичній площині при недостатній теоретичній розробці цієї проблеми. Структурні деформації в економіці обумовили появу низки регіонів, які

© Мельник Алла Федорівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри, проректор Тернопільської академії народного господарства.

набули статусу депресивних. За показником валової доданої вартості, до цих регіонів належать: Волинська (2077 грн. на душу населення), Тернопільська (1605 грн.), Чернівецька (1411 грн.), Херсонська (1925 грн.), Кіровоградська (1860 грн.), Закарпатська (1677 грн.), Житомирська (1987 грн.) області при середньому показнику в Україні 2788 грн. на душу населення [4].

Розв'язання проблеми відмінностей в економічному розвитку регіонів Міністерство економіки і європейської інтеграції вбачає у: а) підписанні між центром і регіонами угод з формування інфраструктури; б) розвитку міжрегіональної кооперації між регіонами в питаннях виконання спільних проектів. У 2001 р. була підписана Угода про організаційні засади розвитку співпраці Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської та Чернівецької областей в галузях господарського комплексу Західного регіону України на основі використання сучасних досягнень науки і техніки, взаємовигідної кооперації. Для забезпечення науково-технічної підтримки реалізації Угоди створена Науково-координаційна рада. Разом з тим Угода не забезпечила належної очікуваної ефективності заходу.

З огляду на це теоретичного обґрунтування вимагає питання співвідношення двох виборів: 1) позиція регіону в міжрегіональній конкуренції (конкуренція регіонів між собою за місце розміщення капіталу (інвестування); 2) кооперація між регіонами, які, на перший погляд, взаємовиключають один одного.

Міжрегіональну кооперацію слід розглядати, на нашу думку, як участь різних регіонів у єдиному відтворювальному процесі, незалежно від приналежності до певної країни, результатом чого є синергетичний ефект, який полягає у зростанні ефективності використання потенціалів територій, їх управлінського й інформаційного ресурсів, забезпеченні соціального розвитку, усуненні явища дуалізму в розвитку, подоланні системних несумісностей. Щодо міжрегіональної кооперації, то тут можна отримати геополітичний, геоекономічний, інтеграційний, макроекономічний та інституційний ефекти.

Безумовно, є низка аргументів на користь конкурентної боротьби регіонів за інвестора, залучення капіталу для забезпечення економічного зростання. Цьому сприяють процеси децентралізації в управлінні: розширення відповідальності і повноважень місцевої влади за надання послуг принаймні в рамках соціальних стандартів, певне зростання ролі

місцевих бюджетів у фінансуванні програм розвитку і, в першу чергу, соціальних програм, необхідність самостійно вирішувати проблеми пошуку джерел інвестування для забезпечення економічного зростання.

Разом з тим вагомими є аргументи, пов'язані з необхідністю міжрегіональної кооперації:

- по-перше, цього вимагає необхідність посилення позиції регіонів не тільки в національній, але й міжнародній конкуренції. Особливо це актуально для Західних регіонів України, які є великими за територією, стають прикордонними для ЄС і такі ж структурно слабкі сільські, як і регіони по другий бік нових (очікуваних) зовнішніх кордонів ЄС (Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії). За відсутності спільних дій цих регіонів щодо посилення конкурентоспроможності й поліпшення місця розміщення тут капіталу, економічного зростання, вони можуть набути характеру “транзитної пустелі” (Вальтер Шток, 6-й робочий семінар, Тернопіль, березень 2003 р.);
- по-друге, для регіонів (як всередині України, так і на транскордонному рівні) є сфери спільних інтересів, які актуалізують потребу кооперації: спільне використання і мобілізація ресурсів; залучення зарубіжних інвесторів, для яких є цікавими масштабні проекти; розбудова інфраструктури; людські ресурси та ефективність їх використання; міжрегіональні галузеві ринки; формування і ефективне використання об'єднаних регіональних фондів; поширення інновацій і технологій; регіональний маркетинг; технічна допомога міжнародних організацій.

Досвід Європейського Союзу свідчить, що питання розвитку міжрегіональної кооперації вимагають:

- в першу чергу, виявлення сфер міжрегіональної кооперації. Такими сферами можуть стати: а) спільний вплив групи регіонів на центральну державну регіональну політику з метою формування політики підтримки регіонів та на регіональні політики підтримки; б) регіональне планування для виявлення векторів розвитку; в) вироблення стратегій щодо розвитку прикордонних регіонів (в контексті “розширення” ЄС); г) визначення спільної позиції щодо адміністративно-територіальної реформи (спільної, наприклад, для сільських регіонів); д) вироблення спільних позицій щодо міжбюджетних фінансових відносин; е) окреслення територій

(адміністративних районів різних областей) для субрегіональної кооперації; ж) вплив на формування галузевої політики щодо галузей, характер розвитку яких має суттєве значення для розвитку регіонів-партнерів з кооперації (наприклад, розвиток транспортних мереж);

- по-друге, формування інфраструктури міжрегіональної кооперації. Будь-яку інфраструктуру вчені Європейського Союзу розглядають як один з найважливіших факторів потенційності, який може набути характеру сильного інструменту політики [5, 68]. Особливе місце в контексті проблеми, яка розглядається, має інфраструктура, що інституційно забезпечить наміри і дії щодо кооперації. Так, наприклад, у Німеччині, елементами такої інфраструктури є: Комісія федерації – землі “Регіональна підтримка економіки”, Foreign Investment Council східнонімецьких земель (Фонд інвестицій для східнонімецьких земель), Конференція міністрів економіки східнонімецьких федеральних земель, Морська конференція прибережних держав.

Кожна із зазначених інституцій відповідає за певний напрям діяльності у сфері міжрегіональної кооперації. Так, зокрема, Конференція міністрів економіки східнонімецьких федеральних земель забезпечує економіко-політичну кооперацію, Морська конференція прибережних держав – індустріально-політичну, транспортні спілки (наприклад, в регіонах рік Рейн і Майн) – зв'язки “метрополія – периферія”. Фонд інвестицій для східнонімецьких земель здійснює аналіз запитів регіонів на інвестиції, координує їх спрямування.

З метою отримання синергійного ефекту від кооперації у Німеччині розглядають регіони туризму, які виходять за межі адміністративних кордонів (транскордонна кооперація). Практикуються заходи з регулювання розвитку згідно з укладеним договором (кооперація між землями Берлін / Бранденбург). Поширеною є кооперація, що виходить за межі регіонів / земель (субрегіональна кооперація).

Враховуючи стан розвитку прикордонних регіонів (західних областей України), проблеми, які виникають у зв'язку з розширенням ЄС на Схід та об'єкти економічної діяльності, що вимагають об'єднання зусиль, можемо запропонувати такий склад інституцій інфраструктури для міжрегіональної кооперації цих регіонів:

- центр координації економічної політики регіонів-партнерів, який би розглядав загальні питання політики регіону (західних областей), формував стратегію його економічного розвитку з огляду на сильні і слабкі сторони регіону, геополітичні і геоekonomічні чинники, загрози і ризики, готовність громадськості (населення споживачів і підприємців) підтримати наміри;
- центр залучення і координації іноземних інвестицій, який здійснював би регіональний маркетинг, представляв спроможність регіону на міжнародних ринках капіталу, здійснював експертну оцінку інвестиційних проектів, визначав пріоритетність окремих територій в отриманні інвестицій з позиції отримання міжрегіонального ефекту;
- міжрегіональна рада з туризму, яка б займалася питаннями формування туристичних маршрутів, координувала співпрацю туристичних агенцій в регіонах, контролювала дотримання вимог ВТО (Всесвітньої туристичної організації) щодо організації туристичної діяльності і дотримання екологічної безпеки;
- міжрегіональне об'єднання аграрного маркетингу, яке б займалося проблематикою розвитку аграрного ринку як особливо важливого для сільських регіонів (зокрема, західних областей України);
- міжрегіональна транспортна спілка, в повноваженнях якої доцільно передбачити вироблення спільних планів розвитку транспортних мереж, координацію діяльності транспортних організацій, оптимізацію перевезень в рамках об'єднаного регіону, розбудову транспортних коридорів;
- форум (міжрегіональна конференція) прикордонних регіонів, основними завданнями якого є питання транскордонного співробітництва регіональних влад, вирішення проблем облаштування прикордонних територій, пунктів пропуску тощо, моніторинг економічного, соціального розвитку прикордонних територій з метою усунення несумісностей у розвитку для посилення міждержавного економічного співробітництва;
- спілка наукових установ (координаційна наукова рада), компетентних у питаннях регіональної політики, мета якої об'єднати зусилля науковців щодо розробки проблематики регіонів з позицій міжнаукового підходу (міжнаукова регіональна кооперація).

Розвиток міжрегіональної кооперації в рамках групи регіонів (зокрема західних областей України) вимагає глибокого аналізу стану структури економіки регіонів, її трансформації під впливом інституційних перетворень, які відбулись в останні роки. Особливої уваги вимагає: класифікація галузей за технологічними укладами, яка засвідчила б сутність прогресу (регресу) в економіці регіонів стосовно тенденцій змін технологічної структури світової економіки; коефіцієнтів структурних трансформацій, які б засвідчили вектор структурних змін; розрахунку низки показників-індикаторів ефективності приватизаційних змін (таких як фінансова стійкість підприємств, ризик їх банкрутства, конкурентоспроможність, вплив на ринок праці регіонів тощо).

Особливої уваги вимагає аналіз концентрації потенціалу і полюсів зростання в розрізі адміністративних районів і міст. Враховуючи проблему структурної корекції промислово-слабких регіонів (західних областей), важливо проаналізувати спрямування інвестиційних потоків, їх розподіл між галузями, відповідність спрямування інвестиційний пріоритетам економіки регіонів. Зазначені підходи дозволять виявити галузі доцільної спеціалізації економіки регіону, встановити дисбаланс між інвестиційними потоками та пріоритетами розвитку економіки регіонів, оцінювати тенденцію щодо посилення інвестиційного потенціалу та конкурентоспроможності виробництв регіонів.

Зазначене активізує проблему формування бази даних про потенціал і стан розвитку економіки регіонів за єдиною системою показників, яка б дозволила приймати ефективні управлінські рішення щодо дій в рамках міжрегіональної кооперації.

Список використаних джерел

1. Новицький В.Є. Формування відкритої економіки України в умовах ринкових перетворень (кооперативна модель): Автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.05.01 / Ін-т світової економіки та міжнародних відносин НАН України. – К., 1996.
2. Мельник В.В. Міжнародні кооперування і кооперація як одна з домінуючих форм міжнародних економічних відносин в умовах глобалізації // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2002. – № 4.